

A Study of the Art of Storytelling and Its Descriptions among Muslims: An Analysis of Salwa Al Bana's Narrative Style with Emphasis on Four Short Stories

Zahra Koohpaima ¹, Zahra Khosravi Vamakani ^{*2}

¹ PhD student of Arabic language and literature, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran, z.kohpeyma.lit@iauctb.ac.ir

^{*2} (Corresponding author) Associate Professor, Department of Arabic Language and Literature, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran, zah.khosravi_vamakani@iauctb.ac.ir

Article Info

Research Article

Issue 56

Volume 21

Page 489 to 502

Submission Date: 2023/08/24

Review Date: 2023/11/09

Acceptance Date: 2024/02/12

Publication Date: 2024/12/21

Keywords

Salwa Al Bana,
narrative style,
political and social issues,
symbolism.

Cite this article

Koohpaima, Z. and Khosravi Vamakani, Z. (2024). A Study of the Art of Storytelling and Its Descriptions among Muslims: An Analysis of Salwa Al Bana's Narrative Style with Emphasis on Four Short Stories. *Islamic Art Studies*, 21(56), 489-502.

 [dori.net/dor/20.1001.1.
***** ***/](https://doi.org/10.22034/IAS.2024.432199.2330)

 [dx.doi.org/10.22034/IAS.
.2024.432199.2330](https://doi.org/10.22034/IAS.2024.432199.2330)

ABSTRACT

Salwa Al Bana (b. 1948) is a modern Palestinian short story writer and a follower of Islam. In her four stories— *'Ushshāq Najmah* (The Lovers of Najmah), *Hidhā' Sāhib al-Sa'ādah* (The Shoe of His Excellency), *Imra'ah Khārij al-Zaman* (A Woman Outside of Time), and *al-'Āmūrah 'Arūs al-Layl* (The Bride of the Night)—she draws upon both the conventions of modernist storytelling and an Islamic perspective. The stories are characterized by the limitation of narrative perspective through modern narrators, the depiction of emotion, the omission or alteration of elements from traditional plots, the use of metaphor and metonymy, non-linear narration and the disruption of chronological order, conciseness in form and narrative style, and the foregrounding of style itself. In *'Ushshāq Najmah* and *al-'Āmūrah 'Arūs al-Layl*, Al Bana makes extensive use of symbolism and rhetorical devices typical of modern fiction, while in *Imra'ah Khārij al-Zaman* the focus is on breaking temporal and spatial continuity and employing brevity as a central narrative technique. In *Hidhā' Sāhib al-Sa'ādah*, the author utilizes irony and satire to articulate the social and political suffering of the Palestinian people. As a Muslim, Al Bana incorporates descriptions and themes that imbue her works with an Islamic character.

Research Questions:

1. How is symbolism evaluated in the four stories: *'Ushshāq Najmah*, *Hidhā' Sāhib al-Sa'ādah*, *Imra'ah Khārij al-Zaman*, and *al-'Āmūrah 'Arūs al-Layl*?
2. How does Salwa al Bana address the social and political struggles of the Palestinian people in these stories?

Research Objectives:

1. To analyze the literary and structural techniques employed in the four stories: *'Ushshāq Najmah*, *Hidhā' Sāhib al-Sa'ādah*, *Imra'ah Khārij al-Zaman*, and *al-'Āmūrah 'Arūs al-Layl*.
2. To examine how social and political issues in Palestine are addressed from the perspective of a female author.

Introduction

In literary works with an Islamic approach, several issues are considered. Among these is the Islamic perspective on human beings, which includes topics such as the essence of humanity and the origin of creation, human free will and choice, the capacity for education and self-cultivation, and the power of expression that enables reflection on the creation of the heavens, the earth, and even oneself. Poets and writers, taking these concepts into account, structure the themes and compositions of their works accordingly. Another important aspect in the Islamic view of humanity is the responsibility humans bear for their actions, which entails receiving reward or punishment. This sense of accountability fosters awareness and vigilance, steering individuals away from transgressions, following base desires, and committing injustice. Furthermore, the Islamic perspective assigns a paramount duty to humans: sincere worship of God. Regarding the Islamic worldview of existence, it is emphasized that the universe is created by God and serves a specific purpose. This understanding encourages humans to seek a meaningful goal behind every phenomenon in existence. According to this view, the universe operates under divine decree, with all phenomena governed by a divine law, administered by God's wisdom and providence. Ultimately, all that exists is subject to human dominion and intended for human benefit.

The Islamic perspective on life holds that worldly existence is a divine test, and temporal blessings are transient and should not be regarded as ultimate goals or sources of pride. Instead, humans must constantly remember the purpose for which they were created and the trial inherent in their existence, recognizing that earthly life is fleeting while the hereafter is eternal.

Salwa Al Bana, a contemporary Palestinian Muslim writer, employs a modern narrative style in her stories *'Ushshāq Najmah* (The Lovers of Najmah), *Hidhā' Sāhib al-Sa'ādah* (The Shoe of His Excellency), *al-'Āmūrah 'Arūs al-Layl* (The Bride of the Night), and *Imra'ah Khārij al-Zaman* (A Woman Outside of Time). She incorporates features and theories associated with modernist storytelling. Since Islam consistently calls its followers to uphold certain ethical and educational principles in both speech and action, this Palestinian author, influenced by Islamic teachings, uses her works—especially the four mentioned stories—as a platform to express her religious influence and to attract Muslim readers more deeply toward literature. Characterization, setting, plot, and dialogue—fundamental elements of storytelling—are presented in a modern style in these four stories by Salwa Al Bana. The term “lyric short story” was first coined by American critic and writer Conrad Aiken in 1921 in a review of a short story collection by the renowned New Zealand author Katherine Mansfield. Subsequently, in 1969, critic Eileen Baldwschwiler expanded on this theory in an article titled “A History of

the Lyric Short Story.” Baldwschwiler categorizes narratives broadly into two groups: epic and lyric. Susan Ferguson’s theory of the modern short story complements and supports the perspectives of Baldwschwiler and Charles May on this topic.

In *‘Ushshāq Najmah* and *al-‘Āmūrah ‘Arūs al-Layl*, symbolism is employed; in *Hidhā’ Šāhib al-Sa‘ādah*, satire and metaphor are prominent; and in *Imra’ah Khārij al-Zaman*, the breaking of temporal and spatial continuity—a hallmark of modern storytelling—is central. This study aims to analyze the narrative style of these four stories by Salwa Al Bana according to modern literary theories and perspectives.

Conclusion

Salwa Al Bana, in her four stories *‘Ushshāq al-Najmah* (The Lovers of Najmah), *Hidhā’ Šāhib al-Sa‘ādah* (The Shoe of His Excellency), *Imra’ah Khārij al-Zaman* (A Woman Outside of Time), and *al-‘Āmūrah ‘Arūs al-Layl* (The Bride of the Night), adheres to the defining characteristics of modern short stories, including both lyric and impressionistic styles, similar to other modernist writers. The events and incidents in these stories are filtered through the subjective consciousness of the narrators, and the disruption of linear chronological order reflects an impressionistic portrayal of the narrators’ psychological turmoil and unrest.

In *‘Ushshāq al-Najmah*, symbolism, metaphor, and metonymy hold a prominent place, as they do in *al-‘Āmūrah ‘Arūs al-Layl*. The collection *Hidhā’ Šāhib al-Sa‘ādah* employs a satirical and metaphorical language rich in irony and allegory, a feature identified by Susan Ferguson as characteristic of modernist storytelling. In *Imra’ah Khārij al-Zaman*, the breaking of temporal and spatial continuity—recognized by Eileen Baldwschwiler and other theorists as a hallmark of modern short stories—is a central technique.

Moreover, as a Muslim writer, Al Bana integrates Islamic teachings into the thematic expression of these stories. For instance, her use of satire and irony can be understood as an application of the Islamic concept of *taqiyya* (prudential dissimulation). Additionally, her modesty in language and careful selection of words appropriate to the sensibilities of her readership further demonstrate her adherence to Islamic ethical principles.

The narrative style of these four works by the renowned Palestinian author Salwa Al Bana aligns with impressionistic storytelling, wherein the plot is crafted with great economy—each episode plays an essential role in elucidating the story’s meaning and would be omitted if redundant. The language is concise, and the prose structure

approaches poetic form. To avoid excessive length, the author employs brevity and rhetorical devices characteristic of poetic language, thereby enhancing the narrative's stylistic refinement.

References

- Ahmad, Abd al-Ilah. (1977). *Al-adab al-qasasi fi al-Iraq*. Baghdad: Ministry of Information Publications, Dar al-Hurriya Printing House.
- Al Bana, Salwa. (2010). *Lovers of Najmah*. First edition, Beirut: Bina.
- Al Bana, Salwa. (2010). *The Shoe of His Excellency*. Beirut: Bina.
- Al Bana, Salwa. (2012). *A Woman Outside of Time*. Beirut: Bina.
- Al Bana, Salwa. (2012). *The Bride of the Night*. Beirut: Bina.
- Bijari, Bijan. (1990). *Stage Directions in the Realm of Ennui*. Tehran: Niloufar Publishing. [In Persian].
- Crowley, Angela. (2011). *Oxford Elementary Dictionary*. Tehran: Dehkadeh Publishing. [In Persian].
- Hasan al-Zayyat, Ahmad. (1998). *Tarikh al-adab al-Arabi*. Egypt: Dar al-Nahda.
- Hemingway, Ernest. (1989). *Hills Like White Elephants in Story and Story Criticism*, Vol. 1, selected and translated by Ahmad Golshiri, Isfahan: Sepahan Publishing. [In Persian].
- Irani, Naser. (2001). *The Art of the Novel*. Tehran: Abangah Publishing. [In Persian].
- Niknam, Ladan. (2007). *The Box Without a Key*. In *A Hole in the Mirror*. Tehran: Ghoghnoos Publishing. [In Persian].
- Pāyandeh, Hossein. (2016). *The Short Story in Iran (Modern Stories)*. Tehran: Niloufar Publishing. [In Persian].
- Rashdi, Rashad. (1975). *The Art of the Short Story*. Second edition, Beirut: Dar al-Awda.
- Scholes, Robert. (1998). *Elements of Fiction*. Translated by Farzaneh Taheri, Tehran: Markaz Publishing. [In Persian].
- Taraqqi, Goli. (2005). *The Pear Tree in Another Place*. Fourth edition, Tehran: Niloufar Publishing. [In Persian].

بررسی هنر داستان‌نویسی و توصیفات آن نزد مسلمانان؛ تحلیل سبک داستان‌نویسی سلوی البنا نویسنده فلسطینی با تکیه بر چهار داستان

زهرا کوه‌پیما ^۱ ID، زهرا خسروی و مکنانی ^۲ ID

^۱ دانشجوی دکتری زبان و ادبیات عربی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران، Z.kohpeyma.lit@iauctb.ac.ir
^۲ (نویسنده مسئول) دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران، zah.khosravi_vamakani@iauctb.ac.ir

چکیده

سلوی البنا (۱۹۴۸) نویسندگان داستان‌های کوتاه مدرن و اهل فلسطین و پیرو دین اسلام است. وی در چهار داستان خود عشاق نجمه، حذاء صاحب‌السعادة، امرأه خارج الزمن، العاموره عروس اللیل از الگوهای داستان‌نویسان مدرنیسم و نیز رویکردی اسلامی بهره برده است. محدودشدن زاویه دید توسط راویان داستان‌های مدرن، نشان‌دادن هیجان، حذف یا تغییر عناصری از پیرنگ‌های سنتی، کاربری استعاره و مجاز و روایت نامتوالی رویدادها و شکستن نظم زمانی در بیان آن‌ها، ایجاز در شکل داستان و سبک روایت آن و برجسته‌ساختن سبک از ویژگی‌های چهار داستان مذکور است. در داستان عشاق نجمه و العاموره عروس اللیل از نمادپردازی و صنایع بدیعی و لفظی که مخصوص داستان‌های مدرن است، بیشتر استفاده شده و در داستان‌های امرأه خارج الزمن شکستن توالی زمانی و مکانی و استفاده از ایجاز در مرکز توجه نویسنده بوده است. در داستان حذاء صاحب‌السعادة نیز نویسنده از بیان سرشار از طنز و کنایه جهت بیان آلام اجتماعی و سیاسی مردم فلسطین بهره برد و از آن‌جا که مسلمان بود، توانست توصیفات و مضامینی در آثار مذکور بیاورد که به آن‌ها صبغه اسلامی ببخشد.

سؤالات پژوهش:

۱. نمادپردازی در چهار داستان عشاق النجمه، حذاء صاحب‌السعادة، امرأه خارج الزمن، العاموره عروس اللیل چگونه ارزیابی می‌شود؟

۲. سلوی البنا در داستان‌های مذکور چگونه به بیان دردهای اجتماعی و سیاسی مردم فلسطین پرداخت؟

اهداف پژوهش:

۱. واکاوی شگردهای ادبی و ساختاری مورد استفاده در در چهار داستان عشاق النجمه، حذاء صاحب‌السعادة، امرأه خارج الزمن، العاموره عروس اللیل.

۲. بررسی چگونگی پرداختن به مسائل اجتماعی و سیاسی فلسطین از زبان یک نویسنده زن.

اطلاعات مقاله

مقاله پژوهشی

شماره ۵۶

دوره ۲۱

صفحه ۴۸۹ الی ۵۰۲

تاریخ ارسال مقاله: ۱۴۰۲/۰۶/۰۳

تاریخ داوری: ۱۴۰۲/۰۸/۱۸

تاریخ صدور پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۲۳

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۱۱/۰۱

کلمات کلیدی

سلوی البنا، سبک داستان‌نویسی، مسائل سیاسی و اجتماعی، نمادپردازی.

ارجاع به این مقاله

کوه پیما، زهرا و خسروی و مکنانی، زهرا. (۱۴۰۳). بررسی هنر داستان‌نویسی و توصیفات آن نزد مسلمانان؛ تحلیل سبک داستان‌نویسی سلوی البنا نویسنده فلسطینی با تکیه بر چهار داستان. *مطالعات هنر اسلامی*. ۲۱(۵۶)، ۴۸۹-۵۰۲.

[dori.net/dor/20.1001.1.*
***** ***/](https://doi.org/10.22034/IAS.2024.432199.2330)

dx.doi.org/10.22034/IAS.2024.432199.2330

مقدمه

در آن دسته از آثار ادبی که رویکرد اسلامی دارند، مسائلی در نظر گرفته می‌شود؛ از جمله اینکه دیدگاه اسلامی به انسان شامل مسائلی مثل حقیقت انسان و اصل خلقت او، اختیار و اراده آدمی، توانایی انسان بر تعلیم و تربیت و نیز قدرت بیان او که به موجب این توانمندی‌ها می‌تواند در آفرینش آسمان و زمین و حتی آفرینش خودش به تفکر و تدبیر بپردازد و شاعران و نویسندگان با در نظر گرفتن این مقوله، ساختار و مضامین آثار خود را تنظیم می‌کنند. یکی دیگر از مسائلی که در دیدگاه اسلامی نسبت به انسان مورد توجه قرار می‌گیرد، مسئولیتی است که انسان در قبال اعمال خود برعهده دارد و به موجب آن پاداش یا عقابی متوجه وی می‌شود. این احساس مسئولیت در انسان سبب آگاهی و هوشیاری وی می‌گردد و او را از لغزش‌ها و پیروی از هوای نفس و ارتکاب ظلم دوری می‌کند. ناگفته نماند که دیدگاه اسلامی نسبت به انسان یک وظیفه مهم را برای وی تعریف می‌کند که همان عبادت خالصانه خداوند است. در باب دیدگاه اسلامی نسبت به هستی نیز باید یادآور گفت آنگاه که از دیدگاه دین اسلام به عالم هستی نگریسته شود، مسائل خاصی مدنظر قرار می‌گیرد؛ از جمله اینکه عالم هستی مخلوق خداست و هدف خاصی را دنبال می‌کند. این امر به آدمی القا می‌کند که باید در ورای هر پدیده‌ای در عالم هستی، به دنبال یافتن یک هدف باشد. همچنین طبق دیدگاه مذکور، عالم هستی بر اساس تقدیر الهی جریان دارد و همه پدیده‌ها در آن از یک قانون الهی پیروی می‌کنند و خداوند با تدبیر و حکمت خویش آن را اداره می‌کند و در نهایت هرآنچه در هستی وجود دارد در تسخیر آدمی و برای استفاده او است.

دیدگاه اسلامی نسبت به زندگی نیز قائل به این است که زندگی تنها یک امتحان الهی است و نعمت‌های دنیوی همگی موقت و زودگذر هستند و آدمی نباید آن‌ها را هدف نهایی خود بداند و مغرور شود. بلکه باید همواره به هدفی که او برای آن خلق شده و امتحانی که در ورای خلقت وی نهفته است فکر کند و به یاد داشته باشد که زندگی دنیوی فانی و زودگذر است و زندگی اخروی جاودانه خواهد بود. سلوی البنا داستان‌نویس معاصر و مسلمان فلسطینی است. او در داستان‌هایش «عشاق نجمة»، «حذاء صاحب السعادة»، «العامورة عروس اللیل»، «إمرأة خارج الزمن» دارای سبک مدرن است و از ویژگی‌ها و نظریه‌هایی که در خصوص سبک مدرن وجود دارد در بیان داستان‌هایش بهره برده است. از آنجاکه دین اسلام همواره پیروان خود را به رعایت پاره‌ای اصول اخلاقی و تربیتی هم در گفتار و هم در کردار فرامی‌خواند، این نویسنده فلسطینی نیز با تأثیرپذیری از تعالیم اسلامی توانست آثار خود به‌ویژه چهار اثر مذکور را میدانی برای به نمایش گذاشتن تأثیرپذیری خود از این دین آسمانی قرار دهد تا خوانندگان مسلمان را بیش‌ازپیش به سمت‌وسوی ادبیات جذب کند. شخصیت‌پردازی و مکان و زمان و پی‌رنگ و گفت‌وگو که از عناصر داستان‌نویسی در داستان است در چهار داستان سلوی البنا به شیوه مدرن بیان شده است. اصطلاح «داستان کوتاه غنایی» را نخستین بار منتقد و نویسنده آمریکایی کُنراد آیکن در سال ۱۹۲۱ وضع کرد و در نقدی بر یکی از مجموعه داستان‌های کاترین منسفلید، نویسنده مشهور نیوزیلندی، به کار برد. متعاقباً در سال ۱۹۶۹، منتقدی بنام آیلین بالدشوایلر در مقاله‌ای با عنوان «تاریخچه‌ای از داستان کوتاه غنایی» این نظریه را شرح و بسط داد. بالدشوایلر روایت را به‌طور کلی به دو گروه تقسیم

می‌کند: روایت‌های حماسی و روایت‌های غنایی. در نظریه سوزان فرگسن درباره داستان کوتاه مدرن از بسیاری جهات مؤید و مکمل دیدگاه‌هایی است که آیلین بالدشویلر و چارلز می در آثارشان راجع به همین موضوع شرح و بسط داده‌اند. در داستان عشاق نجمه و العاموره عروس اللیل به شیوه نمادپردازی و در حذاء صاحب السعادة به شیوه طنزپردازی و استعاری و در امرأة خارج الزمن به شیوه شکستن توالی زمانی و مکانی که از شیوه‌های داستان‌های مدرن محسوب می‌شود، نگاشته شده است. در این پژوهش برآنیم تا بر طبق دیدگاه و نظریه‌های مدرن به بررسی سبک داستان‌نویسی در چهار داستان مذکور از آثار سلوی البنا بپردازیم.

۱. وجوه هنر داستان‌نویسی

منظور از هنر داستان‌نویسی آن است که نویسنده یا گوینده داستان بتواند حادثه یا واقعه‌ای را با کمک گرفتن از شخصیت‌ها در یک موقعیت زمانی یا مکانی مشخص و حتی چند موقعیت زمانی و مکانی بیان کند و از شیوه‌های داستان‌نویسی به‌خوبی استفاده کند تا بتواند تأثیر به‌سزا و مناسبی بر خوانندگان بگذارد. برای این منظور، نویسنده باید با انواع مختلف داستان آشنایی کامل داشته باشد تا بهترین نوع داستان را برای بیان مقصود خویش به‌کار بگیرد. در ادامه انواع مختلف داستان تعریف گردیده است. داستان یکی از انواع ادبی جدید است که در اوایل قرن بیستم، به‌عنوان یک فن ادبی مستقل، جایگاه خود را در ادبیات عربی محکم کرد. این فن، انواع مختلفی دارد از جمله رمان و آن، گونه‌ای ادبی است که در بیان مسائل مربوط به زندگی انسان معاصر که با معضلات خاص دنیای خود دست‌وپنجه نرم می‌کند، از توان بالایی برخوردار است و توجه بسیاری از نویسندگان خوش‌ذوق را به خود جلب کرده است. زیرمجموعه‌های دیگر آن عبارت‌اند از: داستان و آن اثری است روایی به نثر که مبتنی بر خیال باشد. گفته می‌شود اصولاً واژه داستان از واژه تاریخ مشتق شده است؛ زیرا داستان به علت وابستگی به زمان و مکان، به‌طور قابل توجهی وامدار وقایع تاریخی و تاریخ اجتماعی است (عبدالحمید، ۱۹۹۲: ۲۳). برخی معتقدند که «داستان، مجموعه‌ای از حوادث است که نویسنده آن‌ها را می‌بیند و آن دربرگیرنده حادثه‌ای یا حوادثی است که مربوط به شخصیت‌های مختلفی است» (نجم، ۱۹۹۸: ۹). در جای دیگری چنین آمده است که «داستان یکی از مهم‌ترین و مؤثرترین انواع ادبی جهان و از قدیمی‌ترین قالب‌های هنری است که تعاریف و معانی خاصی از آن ارائه شده است. ادبیات داستانی به هر روایتی اطلاق می‌شود که «خصلت ساختگی و ابداعی آن، بر جنبه تاریخی و واقعی‌اش برتری داشته باشد که شامل قصه، رمانس، رمان، داستان کوتاه و همه آثاری است که به‌نوعی وابسته به آن‌ها است» (میرصادقی، ۱۳۶۷: ۴۳) و هدف نهایی تمام داستان‌ها این است که به خواننده امکان می‌دهد هرچه در جهان داستان، حس کردنی است، حس کند» (ایرانی، ۱۳۸۰: ۴۸).

نوع سوم داستان، داستان کوتاه است و در تعریف آن گفته شده است که «داستان کوتاه یک تجربه فنی و ادبی زیبایی است که نویسنده می‌تواند در عمر خود آن را تجربه کند و این فن به‌نوعی یک کنش و واکنش مستمر بین نویسنده خواننده می‌باشد؛ همان جامعه‌ای که نویسنده قصد دارد حوادث تاریخی جغرافیایی و فرهنگی آن را در اثر خویش

ترسیم کند به همین دلیل می‌توان گفت داستان کوتاه و در وهلهٔ دوم، ابزاری جهت نشان‌دادن قدرت ادبی نویسنده است» (احمد، ۱۹۷۷: ۷۸). پیداست که نویسنده باید از هنر داستان‌نویسی بالایی برخوردار باشد تا بتواند بهترین نوع داستان را با توجه به موضوعی که مورد نظر خویش است، برگزیند و با کمک گرفتن از ساختار آن به نقل محتوا بپردازد.

۲. تعریف سبک داستان‌نویسی و ویژگی‌های داستان کوتاه مدرن

سبک شیوه‌ای است که نویسنده در نوشتن به کار می‌بندد. تفاوت سبک نویسندگان در نهایت بیانگر تفاوت‌های ذهنی و شخصیتی آن‌هاست. هر نویسنده شیوهٔ کلام و گویش فردی خود را دارد، در نهایت باید اذعان کرد که سبک، شخصی است. زبان از کلمات و جملات ترکیب یافته است، اما تنها کلمات و جملات نیستند که بر خواننده تأثیر می‌گذارند. بلکه سبک و سیاق کاربرد و نحوهٔ انتخاب آن‌هاست که خواننده را تحت تأثیر قرار می‌دهد (اسکولز، ۱۳۷۷: ۷۳). اگر نگرش عمیقی به پیدایی نقد ادبی نوین عربی داشته باشیم، درمی‌یابیم که ظهور نقد داستان و رمان به دلیل سیطرهٔ نقد شعر بر آغاز نقد و مراحل نخستین، بسیار دشوار بوده است. از این رو، نگرش ما به پیدایی نقد داستان و رمان در ادبیات نوین عربی و مهم‌ترین پدیده‌ها و مسائل آن تا سال ۱۹۷۰ م به دو مرحله تقسیم شده است: مرحله اول از اواخر قرن نوزدهم تا پایان جنگ جهانی دوم از ۱۹۴۵ تا ۱۹۷۰ است (ابوهیف، ۱۹۹۰: ۵۳).

داستان کوتاه مدرن شکل نوینی از داستان‌نویسی است که به نویسندگان زمانه ما امکان می‌دهد تا فارغ از قید و بندهای ناشی از محدودیت‌های رئالیسم و ناتورالیسم، موضوعات مربوط به زندگی در عصر جدید را با تکنیک‌ها و شیوه‌هایی متناسب با دورهٔ مدرن بررسی کنند (همینگوی، ۱۳۸۹: ۲۳). از جمله مهم‌ترین ویژگی‌های این نوع داستان، عطف توجه از جهان بیرونی به دنیای تاریک و مبهم ذهن است. به تاسی از دیدگاه مدرن دربارهٔ انسان، شیوه روایی داستان‌های مدرنیستی نیز با شیوهٔ روایتگری در داستان‌های رئالیستی و ناتورالیستی فرق دارد. مدرنیسم ایجاب می‌کند که نویسنده داستان کوتاه به جای روایت کردن رویدادهای بیرونی، تحولات روحی - روانی شخصیت اصلی داستان را رصد کند و به نمایش بگذارد. رئالیست‌ها و ناتورالیست‌ها داستان‌هایشان را با رعایت توالی زمان و به صورت تقویمی می‌نوشتند، اما مدرنیست‌ها با نقض ساختار خطی زمان و با استفاده از تکنیک‌هایی مانند سیلان ذهن و تک‌گویی درونی، روایت را به کلاف درهم پیچیده‌ای از خاطرات بدل می‌کنند (رشاد، ۱۹۷۵: ۵۷). در هر دو تکنیکی که نام بردیم، راوی (که معمولاً خود شخصیت اصلی است) در برهه‌های مختلف زمان عقب و جلو می‌رود، زیرا هجوم خاطرات به او مجال نمی‌دهد روایتش را با نظم و ترتیبی منطقی بیان کند. در داستان کوتاه مدرن، زمان مقوله‌ای کاملاً ذهنی و سیال است که هم می‌تواند به پیش برود و هم به پس. همان‌گونه که راوی داستان «صندوق کلید»، نوشتهٔ لادن نیکنام، مؤکداً می‌گوید: «زمان همیشه... در عین نظم، خیلی هم بی‌نظم عمل می‌کند، گاه ساعتی قرنی را می‌مآند و قرنی می‌تواند ساعتی باشد» (نیکنام، ۱۳۸۶: ۱۰). شخصیت اصلی داستان‌های مدرن غالباً از تمرکز در روایت عاجز است، زیرا ذهنی متمرکز و بسامان ندارد (پاینده، ۱۳۹۵: ۲۴).

از آنجاکه این پژوهش به بررسی هنر داستان‌نویسی و توصیف آن نزد مسلمانان می‌پردازد، باید گفت این رویکرد به‌ویژه در داستان‌نویسی از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است و در این زمینه، چنین گفته شده است که پاره‌ای اصول تربیتی برگرفته از احادیث پیامبر (ص) و شیوه رفتاری ایشان با دیگران به‌دست ما رسیده است و نشان می‌دهد که پیروی از سیره و سنت نبوی ما را از هرگونه تقلید از مکاتب تربیتی شرق و غرب بی‌نیاز می‌کند و به فضل این منبع ارزشمند یعنی سیره و سنت پیامبر (ص) در تربیت نسل‌ها، بسیاری از افراد و به‌ویژه شاعران و نویسندگان که از افشار روشنفکر جامعه به‌شمار می‌روند، می‌توانند از خلال توصیفاتی که در آثار خود ارائه می‌کنند، اعمال و خلیقات مردم جامعه خود را هدایت کنند و زمینه لازم جهت شکل‌گیری شخصیت دیگران از نظر اصول تربیتی پیامبر (ص) را فراهم سازند (سوید، ۲۰۰۰ م: ۸۷).

۳. نظریه پردازان داستان‌های مدرن

نظریه فرگسن درباره داستان کوتاه مدرن از بسیاری جهات مؤید و مکمل دیدگاه‌هایی است که آیلین بالدشویلر^۱ و چارلز می^۲ در آثارشان راجع به همین موضوع شرح و بسط دادند. او نیز تأکید دارد که چخوف سهم به‌سزایی در شکل‌گیری و رواج این نوع از داستان کوتاه ایفا کرد. فرگسن^۳ هفت مشخصه را برای داستان کوتاه مدرن برمی‌شمرد که عبارت‌اند از: ۱. محدود و برجسته‌شدن زاویه دید؛ ۲. نشان دادن شور و هیجان و تجربه درونی؛ ۳. حذف یا تغییر عناصر متعددی از پی‌رنگ‌های سنتی؛ ۴. تکیه بیشتر بر استعاره و مجاز در بیان وقایع و توصیف شخصیت‌ها؛ ۵. نامتوالی روایت کردن رویدادها؛ ۶- ایجاز در شکل داستان و سبک روایت آن (فرگسن، ۱۹۹۴: ۲۱۹).

۴. سبک داستان‌نویسی عشاق نجمه

درست است که نابلس یافا^۴ نیست اما تپش‌هایی و نشانه‌هایی از یافا با خود دارد. قلب ابراهیم شروع به تپیدن نمود هنگامی که مشتی از خاک یافا را گرفت و قبل از این که ببوید ناگهان آن همه شوروشوق سروصداها و مردمان و خاطرات یافا را به یاد آورد، ابراهیم آن مُشت خاک را از روی شوروشوق بویید و سوگند یاد نمود که جز در سرزمین و خاک وطن در جای دیگری نمیرد (البنا، ۲۰۱۰: ۲۴). پیوند مکانی و ذکر کردن مکان‌ها و زمان‌ها به‌طور غیرمتوالی و نامناسب از جمله ویژگی‌های داستان‌های مدرن غنایی است و دارای پی‌رنگ نامتعارفی است که براساس دیدگاه‌ها و نظریه آیلین بالدشویلر بر داستان‌ها غنایی و مدرن سلوی البنا نیز صدق می‌کند (پاینده، ۱۳۹۵: ۶۵).

ابراهیم ناگهان احساس خواری و منزلت در دلش نمود و از خود پرسید آیا این طبیعت زمانه و روزگار است که مردم را می‌سازد یا اینکه طبیعت مردم است که روزگار و زمانه را می‌سازد! و اما پیوند خاطرات با روزگار و زمانه چیست؟ و آیا روزگار و زمانه نیز پیر سالخورده می‌شوند؟ لبخندی تمسخرآمیز وجود ابراهیم را فراگرفت، هنگامی که آن لحظه را

^۱ منتقدی است که در مقاله ای با عنوان «تاریخچه‌ای از داستان کوتاه غنایی» نظریه داستان کوتاه مدرن را شرح و بسط داد (پاینده، ۱۳۹۵: ۱۷۳).

^۲ از نظریه‌پردازان داستان کوتاه غنایی است که جایگاه چخوف را در نظریه‌پردازی داستان کوتاه مدرن مهم و قابل توجه می‌داند (همان: ۱۷۹).

^۳ نظریه‌پرداز داستان‌های کوتاه مدرن که مؤید و مکمل دیدگاه‌های آیلین بالدشویلر و چارلز می است (پاینده، ۱۳۹۵: ۱۸۳).

یادآور شد که کلیدهای خانه‌اش در یافا را برای سرایه‌دار آن خانه به نام مصطفی به جا گذاشت و از او خواست مراقب باغ‌های لیمو باشد، و او منزل دیگری در حیّ النزهة داشت، سه طبقه بود و آن را از پدرش به ارث برده بود. آنچه که می‌توان در اینجا بدان اشاره نمود آن است که نویسنده آوارگی و پراکندگی مردم از خانه‌ها و امکاناتی که در اختیار داشته‌اند را برای خواننده متذکر شده است (البنا، ۲۰۱۰: ۲۵). ابوالمجد راجع به نجمه پرسید، و درحالی‌که سرش را بر روی سینه نجمه گذاشته بود (منظور از نجمه خاک وطن است)، درحالی‌که چشم‌هایش به شعاع نور سبزرنگی که در چشم‌های نجمه می‌درخشید خیره شده بود. استفاده از کنایه و مجاز و تشبیه نجمه به وطن و تشبیه درخشش نور خورشید در آسمان بدن به درخشش چشم‌های سبزرنگ معشوق یعنی نجمه، این ویژگی از جمله نظریه‌های سوزان فرگسن در خصوص داستان مدرن و غنایی است. این سرزمینی که ابراهیم در آن پا گذاشت سرزمین مادری‌اش بود، جایی که با دیدن آنجا روح جوانی در کالبدش دمیده می‌شد و وجودش را شور و اشتیاق دربر می‌گرفت، شور اشتیاق که بر اثر دوری از سرزمین وطن حادث شده بود (همان: ۲۵).

استفاده از صور خیال و خیال‌پردازی و نمادپردازی و تشبیه وطن به نجمه از جمله ویژگی‌های داستان‌های غنایی و حماسی است که حتی اگر بخواهیم به دیدگاه بالدشویلر در داستان‌های سلوی البنا و به خصوص در عشاق النجمه والعامورة عروس اللیل تکیه کنیم این ویژگی مشهود است. سامی یادآور شد، هنگامی که واوی را به نزد ابوالمجد در داخل سلول زندان آوردند و درحالی‌که به ابوالمجد گفتند: «او دوست شماره ۳۰۰ شماهاست، این درحالی بود که خون بر روی صورت او و گردنش سرازیر شده بود، درحالی‌که وی عبارت‌ها و سخنان غیرقابل فهمی را بر زبان داشت. سامی با گوشه چشمش به او نگاه کرد، به شکل دلیل‌مندی گفت: هیچ‌کدام از ما مشکلی با او نداریم به جز این پیرمرد خرف. در داستان‌های مدرن گاه تنها صحنه‌های اول از داستان به شکل مثبت و سخنان مثبت بیان شده است و این دیدگاه در خصوص داستان‌های مدرن را چاره زمی درباره داستان‌های غنایی و حماسی مطرح نموده است (پاینده، ۱۳۹۵: ۱۷۸).

۵. سبک داستان‌نویسی سلوی البنا در داستان کوتاه حذاء صاحب السعادة

إبتسمت الشابة و هی تقوّد الطفل إلى الداخل بقیت أنظارها معلقة بالبيت المهجور، و صوت نجیبه یتردّد فی الساحات الواسعة، ملعون جارّ لایراعی حرمة جارّ و ملعون من یسرق رزق الغیر (البنا، ۲۰۱۰: ۳۱).

ترجمه: آن زن جوان لبخند زد و درحالی‌که آن زن جوان کودکش را به داخل خانه برد، درحالی‌که چشم‌هایش همچنان به آن خانه دورافتاده دوخته شده بود، و صدای نجیبه در آن محیط گسترده به گوش می‌رسید که می‌گفت: «لعنت بر همسایه‌ای که احترام همسایه‌اش را نگه نمی‌دارد، و لعنت بر کسانی که رزق‌وروزی دیگری را می‌دزدند».

در این متن از داستان نجیبه لیست مجنونة خطر. شخصیت‌ها به‌طور متقابل و رودرروی یکدیگر به‌کار برده شده است؛ یعنی نویسنده به‌خوبی توانسته است از صنعت تضاد یا تقابل کلمات زن جوان و نجیبه که پیرزنی سالخورده است

بهره‌گیری نماید که این امر موجب شکل‌گیری پی‌رنگ داستان شده است و عنصر پی‌رنگ را در این قسمت از داستان تقویت می‌نماید.

صحنه و فضا سازی داستان نجیبه لیست مجنونه خطرۀ از مجموعه داستان‌های حذاء صاحب السعاده از نوع پی‌رنگ حذفی است بدین معنا که نویسنده لحن را بیشتر جایگزین پی‌رنگ نموده است (پاینده، ۱۳۹۵: ۲۹۵). زمان و مکان در داستان نجیبه لیست مجنونه خطرۀ از ترتیب زمانی و مکانی منظمی برخوردار نیست و به شیوۀ سایر داستان‌های مدرن از ویژگی به‌هم‌ریختگی و بی‌نظمی در عنصر زمان و مکان برخوردار است؛ یعنی نویسنده در ابتدای داستان از زنی که سالیان دور در وسط حیاط خانه‌اش دفن شده است، سخن می‌گوید سپس از زنی دیگر به نام أم سعید سخن می‌گوید که از ساکنان جدید آن خانه است و به‌طور ناگهانی به ترسیم و توضیح محیطی دیگر که بیشتر به مکان‌های رؤیایی و ایده‌آل شباهت دارد می‌پردازد. به‌طور مثال، محیطی که سرشار از آرامش است و هیچ‌گونه کم‌وکاستی در آنجا وجود ندارد و هیچ غم و اندوه یا سروصدایی در آن محیط شنیده نمی‌شود و سپس از عامل زمان‌ها یعنی شب، روز، سپیده صبح و موسم و فصل درو و فصل زیتون چینی و صنعت بافندگی و فصل زمستان به‌خوبی سخن می‌گوید. مثلاً آنجا که در پی‌رنگ داستان می‌بینیم که نویسنده می‌گوید:

غداً ستجدین الفارقَ کبیراً بشرُتکَ و صحتکَ، فهنا لا أمراضٌ و لا اطباءٌ و قطعهُ خبزٍ مَعَ البندورَه تجعلُ وجهکَ یضیءُ کالشمس (البنا، ۲۰۱۰: ۲۴).

ترجمه: فردا تفاوت بسیاری را در رنگ پوستت و سلامتی‌ات احساس خواهی نمود، در آن مکان نه بیماری وجود دارد و نه طبیبی و خوردن یک‌تکه نان همراه با گوجه‌فرنگی صورت تو را همچون نور خورشید زیبا و درخشان می‌سازد. سلوی البنا در این بخش از پی‌رنگ داستان از عامل زمان در کلماتی همچون غداً، و هنا لا أمراضٌ و لا أطباءٌ و.... به‌خوبی بهره‌جسته است.

در داستان نجیبه لیست مجنونه خطرۀ نویسنده داستان به‌خوبی از عامل بی‌نظمی در آوردن حوادث و وقایع و همین‌طور بیان نمودن شور و هیجان درونی و حذف یا تغییر عناصر متعددی از پی‌رنگ‌های سنتی که از ویژگی‌های سبک مدرنیسم است سود جسته است مثلاً در بخشی از داستان راوی به زندگی زنی جوان که در کنار دختر بچه‌اش زندگی می‌کند می‌پردازد زنی که پیوسته کودکش را از گرگ می‌ترساند و به کودکش گوشزد می‌کند که از گرگ (دشمن اهریمن) بپرهیزد؛ زیرا او درست همان کسی است که مادر بزرگت لیلی را ربوده است و آنجا که در داستان اشاره می‌کند:

- لانرید آن نفتح لأحدٍ یا حبیبتی

- لا لیس بابا

- إذن هو الذئب الذی آکل تیتة (جده) لیلی (همان: ۲۷).

ترجمه:

- نمی‌خواهم درب را برای هیچ‌کس باز کنم ای دختر کوچکم.

- آن فرد بابا نیست.

- زیرا او همان گرگی است که (مادربزرگت) لیلی را خورد.

سلوی البنا از گفت‌وگوی میان آن زن جوان و دختر بچه‌اش ناگهان که همسایه دیگرشان که ام سعید نام دارد می‌پردازد، ام سعید از زنی به نام نجیبه از آن زن جوان سؤال می‌کند؛ درحالی‌که او می‌گوید آیا نجیبه را دیده‌ای؟ و زن پاسخ می‌دهد نجیبه کیست؟ و ام سعید پاسخ می‌دهد او زن مُسنی است که در خانه‌ای دورافتاده زندگی می‌کند از او ترس؛ زیرا که او واقعاً همچون یک دختر بسیار خوب است، اهل علم و فرهنگ است و به ده‌زبان زنده دنیا مسلط است و ی‌تابه‌حال ازدواج‌نکرده و کشورهای زیادی از سند و هند و فلسطین را سفر نموده است، و در پایان داستان اشاره می‌کند نجیبه زنی است که علم به‌طور کلی عقلش را ربوده است، او واقعاً زن خوبی است؛ اما اگر اشتباهی را ببیند به‌شدت آن را رد می‌کند. نویسنده ناگهان از این‌همه درهم‌ریختگی و تشویش به شرایط رعب‌آلود اشاره می‌کند آنجا که می‌گوید: *إبتعدت بهدوءٍ عن زاویه الجدار، أحست للمره الأولى أن فی المكان شیء آخر غیر البحر و البرغش و غیر العجائز والصمت المسکون بالكأبه والوحشه شیء مسکون بالحیة (البنا، ۲۰۱۰: ۳۱).*

ترجمه: آن زن جوان به‌آرامی از گوشه دیوار دور شد، برای اولین بار بود که احساس نمود در آن مکان ممکن است چیزی غیر از درخت و کرم شب‌تاب و غیر از پیرزنان و سکوت آمیخته با درد و رنج و وحشت وجود داشته باشد و تنهایی امری است که با لحظات زندگی درآمیخته است.

در اینجا نویسنده از این همه بالا و پایین آمدن‌ها شخصیت اصلی داستان یعنی آن زن جوان که دارای دختر بچه کم‌سن‌وسال بوده را متوجه یک‌سری شرایط و حوادث سیاسی می‌گرداند و آن زن متوجه می‌شود که در ورای این روزمرگی و این شرایط و فضا و محیط شیء دیگری نیز وجود دارد، نوعی از ترس و وحشت که با زندگی مردم آمیخته شده است. سلوی البنا در این داستان نیز دارای پی‌رنگ باز است؛ یعنی نتیجه‌گیری از داستان و ایجاد هدف از داستان را برعهده خواننده گذاشته است.

برای عنصر گفت‌وگو در داستان نجیبه لیست مجنونۀ خطرۀ از مجموعه داستان‌های *حذاء صاحب السعادة سلوی البنا* گفتگو از عوامل مهم و جزء پی‌رنگ داستان در داستان‌های سلوی البنا و به‌خصوص در داستان نجیبه لیست مجنونۀ خطرۀ است، گفتگو و صحبت کردن میان اشخاص داستان درخصوص هدفی یا رویکردی خاص در داستان شکل می‌گیرد، در این داستان صحبت کردن راوی یا نویسنده در ابتدای داستان زنی به نام نجیبه را معرفی می‌کند می‌گوید: در شبی که خواب از چشمانم پریده بود و شبی که به‌طور غیرقابل‌پیش‌بینی آرام بود، چهره زنی لاغراندام و گندمگون را دیدم که دارای دو چشم‌سیاه بود و چشم‌هایش درست شبیه شمعی بود که زبانه‌اش در حال خاموش شدن، نویسنده

از صحبت کردن راجع به این زن فراتر رفته و اندام و جثه آن زن را به کودکی دهساله تشبیه می‌کند در ضعیف‌بودن و لاغر اندامی و سپس از زنی به نام ام‌سعید که در یک‌خانه قدیمی سکنی گزیده که صاحب آن خانه را سالیان بسیار دور در وسط آن خانه دفن نموده‌اند و پس از آن از یک محیط بکر و دست‌نیافتنی که در آنجا حتی پیرزنان نیز بیمار نمی‌شوند و هیچ‌گونه طبیب و پزشکی نیست و هیچ سروصدا و ازدحامی به گوش نمی‌رسد... از درختانی در آن محیط بکر صحبت می‌کند که تا آنجایی که چشم کار می‌کند وجود دارند، از سایه‌ها سخن می‌گوید و تاریکی که می‌آید تا به‌وسیله آن کرم شب‌تاب بتواند محیط را روشن کند... و سپس نویسنده گفتگو را از سر می‌گیرد و از زنی که در کنار دختر بچه‌اش زندگی می‌کند و دختر را از گرگ که همان دشمن خبیث است می‌ترساند و از صدا پاهایی که می‌آیند پشت درب و درب را می‌کوبند سخن می‌گوید نویسنده از سرزمین فلسطین و اینکه دزدان اموال و صنایع فلسطین را به غارت برده‌اند سخن می‌گوید و به‌طور خلاصه سلوی البنا در این داستان افکار شخصیت‌ها را و خود شخصیت‌ها را بیان می‌کند تا به‌وسیله این پی‌رنگ عامل گفت‌وگو را نیز تقویت نماید، البته باید گفت، عنصر گفت‌وگو جزء لاینفک داستان است و به کمک این عنصر است که داستان شکل می‌گیرد (البنا، ۲۰۱۰: ۳۱-۳۰).

۶. بررسی سبک داستان‌نویسی داستان «إمرأة خارج الزمن (زنی خارج از زمان)»

زبان داستان «إمرأة خارج الزمن» مانند سبک‌پردازی امپرسیونیست‌ها است که سرشار از معانی تلویحی شعرگونه است و نویسنده از طریق پی‌رنگ حذفی یا پی‌رنگ استعاره‌ای است که شخصیت‌پردازی و زاویه دید را از طریق معنا به ذهن خواننده می‌رساند. سخت و دشوار نیست که به او بگوییم «سروصداها» او را نه تنها از مادرش بلکه از دیگران نیز دور کنی. اینکه بررسی و محاسبه کنی و این شکاف بزرگی را که میان انقلاب و مردم ایجاد شده را ترمیم کنی. یک‌بار روسری‌اش را روی صورت او (نبیل) انداخت و او استراحت کرد. مها به بیرون نگاه کرد ناگهان پاهایش به یکدیگر برخورد کرد. آن صدای آرام و مهربان او را به سمت خود می‌کشید. (مها) با خودش گفت باید از سکانس خارج شود «و همچنین نمایشنامه را آنها باید به‌خوبی بازی کنند...».

مها ندانست که چگونه به قهوه‌خانه رسید آنجا که رامی حضور داشت ناگهان خودش را مقابل او دید گویی که اصلاً جایش را ترک نکرده بود یا به دیدار کس دیگری نرفته بود. بنابراین مها با دستان سرد و لرزانی با رامی مصافحه کرد و با دوراندیشی و تیزبینی گفت:

ای نبیل! مها تو را به‌خوبی می‌شناسد حتی بیشتر از خودت! «تو فرد ترسو، بزدل و مکاری هستی! گویی که تو آن کسی نیستی که از مادری نیکو و بزرگ، زاده شده‌ای!»

لبخند از لب‌های نبیل کنار رفت (حکایت‌های زیادی راجع به مها برای او گفته بودند. اما پسر موسی از راه خودش منصرف نشده بود) و با خودش گفت: بذر خیر جز ثمره خیر را به دنبال ندارد یعنی گندم ز گندم برآید، جو ز جو. یا هر چه گنی کشت همان بدروی...

موسی به خود اعتماد به نفس داد صندلی چوبی را کشید و روی آن نشست (البنا، ۲۰۱۰: ۲۱۱).

استفاده از ضرب‌المثل، کنایه‌ها و استعاره‌ها از جمله شیوه‌های نویسندگان مدرنیست و به‌خصوص امپرسیونیست‌ها برای تقویت متن داستان و کشانیدن نثر به قالبی موزون و مقفی استفاده نموده‌اند.

بیان نمودن شور، هیجان و تجربه‌های درونی از مله ویژگی‌های زاویه دید و بازتاباندن هیجانات درونی نویسندگان امپرسیونیست^۵ است که «سلوی البنا» در داستان‌های خود و به‌ویژه داستان «إمرأة خارج الزمن» بدین ویژگی پایبند بوده است.

چهارمین ویژگی که سوزان فرگسن برای داستان کوتاه امپرسیونیستی برمی‌شمارد، نامتوالی روایت کردن رویدادهاست که در این بخش از داستان از این ویژگی تبعیت نموده و نبیل درحالی‌که در زمان حال قرار دارد و زندگی روزمره خود را انجام می‌دهد و در کنار زنی به‌نام لبیبه است ناگهان خاطرات مها و سرگذشت زندگی او را که مربوط به سالیان دور است یادآور می‌شود و به این وسیله راوی داستان از شکستن خط زمانی پیروی نموده و شخصیت اصلی داستان یعنی نبیل را از زمان حال به خاطرات گذشته می‌کشاند. زبان داستان مانند سبک‌پردازی امپرسیونیست‌ها است که سرشار از معانی تلویحی شعرگونه است و نویسنده از طریق پی‌رنگ حذفی و یا پی‌رنگ استعاری است که شخصیت‌پردازی و زاویه دید را از طریق معنا به ذهن خواننده می‌رساند.

تعلیق زمان حال و بازگشت به گذشته (مثلاً از راه تکنیک موسوم به فلاش‌بک) یا گاهی میدان دادن به خیال‌پروری‌هایی درباره آینده، خیال‌پروری‌های راوی داستان مها و بازگشت به زمان گذشته، حوادث و خاطرات گذشته و سیر نمودن در آن حوادث از جمله ویژگی‌های اصلی داستان است.

داستان «إمرأة خارج الزمن» داستانی است که بیانگر حوادث و رویدادهایی است که برگرفته از واقعیت است به همراه نشانه‌های فکر رمانتیک و ابعاد حس تراژدی گونه، این داستان وقایع زندگی زنی را بیان می‌نماید که زندگی آن زن سرشار از سختی‌ها و مشکلات بسیار به رنگ زخم، طعم خون و تلخی ناامیدی است... مها، استاد توفیق، نبیل، رامی، آدم و... از جمله شخصیت‌های اصلی رمان «إمرأة خارج الزمن» هستند که داستان از زبان مها شروع می‌شود. داستان، روایتگر حوادث نظر سیاسی و اجتماعی زندگی مردمانی است که هریک از آن‌ها را از لحاظ مادی و معنوی مشکلاتی را برای دیگری ایجاد نموده است. مها زاییده ذهن سلوی البناست. سلوی البنا کتابش را به ابراهیم اسطمبولی کسی که نامزد وی بوده و قصد داشتند که با یکدیگر ازدواج کنند تقدیم نموده است. ابراهیم اسطمبولی از رهبران مقاومت فلسطین است که در کرانه جنوبی رود اردن در سال ۱۹۶۹ و درحالی‌که چند روزی به ازدواجشان باقی مانده بود به شهادت رسید.

^۵ امپرسیونیسم در ادبیات نه یک سبک و جنبش بلکه نوعی تمایل در روش نوشتن محسوب می‌شود. این شیوه در اشعار سمبولیست‌ها و ایمازیست‌ها و دربسیاری از اشعار مدرن دیده می‌شود و در برخی آثار قرن ۱۹ مانند رمان‌های جوزف کنراد و ویرجینیا وولف نقش دارد (کراولی، آنجلا، فرهنگ آکسفورد المنتری، نشردهکده، ۱۳۹۰، ص ۲۲۲).

داستان «إمراة خارج الزمن» داستان زندگی زنی به نام مها است که از اوضاع سیاسی و مشکلات نظامی که برای مردم کوشورش حادث شده است سخن می‌گوید از رنج‌ها و سختی‌هایی که مها به دنبال ازدست‌دادن نامزدش توفیق متحمل شده سخن می‌گوید نویسنده از طریق مها همه چیز را در داستان «إمراة خارج الزمن» ترسیم نموده است. کوچه‌ها، راه‌ها، عمو انیس و همسر یکی از رهبران سیاسی که عکس خود را بر روی مجله زنان چاپ کرده و مدعی دفاع از حقوق زنان است. مها چمدانش را با خود حمل کرد و راهش را ادامه داد بدون اینکه به پشت سر خود نگاهی کند گویی که مها یک شغل و وظیفه پلیسی مهمی را برعهده داشت. ورود مها به آن خانه قدیمی، عمو انیس و کتاب‌هایش، رفتار و اعمالی که نبیل انجام می‌دهد. ازدواج با رامی، حضور توفیق در کنار مها و تمام اتفاقاتی است که در وهم و خیال‌بافی‌های مها اتفاق می‌افتد و هدف داستان، بیان شکست دولتمردان فلسطینی، روشنفکران و اهل قلم فلسطین است. درواقع داستان «زنی خارج از زمان» نقدی است بر انقلاب و انتفاضه مردم فلسطین و بزرگان سیاسی این کشور.

۷. بررسی سبک داستان‌نویسی در داستان «العامورة عروس اللیل»

سلوی البنا در این بخش از داستان «العامورة عروس اللیل» از مجاز مرسل (مجاز جزء به کل) استفاده نموده است. رابطه‌ای که کل در آن می‌تواند به جزء تقلیل یابد. کاربرد این صفت شعری (مجاز مرسل) به خوبی دو رابطه متفاوتی را که راوی در عشق و سیاست تجربه کرده است را بازنمایی می‌کند.

خالد منصور، بله اسم او را درست به یاد دارم، جوانی ۳۰ساله بلندقد با شانه‌های پهن، خالد رنگ قهوه‌ای را برای شلوار و رنگ بژ را برای پیراهن بسیار دوست داشت. اما در مناسبت‌های رسمی یا خصوصی یا ملی میهنی رنگ دیگری را می‌پوشید و به صراحت به شما می‌گویم: «فقط چیزی را می‌خواهم که مناسب من باشد» و هنگامی که عصبانی می‌شد فریاد می‌زد تو باید ای حسان! مرا راهنمایی کنی! این حق من است که بتوانم انتخاب کنم!

حق او، حق من و حق دیگران نیز هست برای داشتن کشوری آزاد، برقراری دموکراسی، برای رنگ‌های متعدد، نژادهای مختلف، هویت‌های مختلف، طوایف، احزاب، چپ و راست، میان‌روها، حزب کارگری، میهن‌پرستان، اشراف، جاسوس‌ها، شهدا، خائنین، هتل‌ها، دریاها، کوه‌ها، خورشید، صاعقه، رطوبت موشک‌های پی‌درپی، توپ‌ها، موشک‌های عربی، غربی، شرقی، روسی، آمریکایی، صهیونیستی و... (البنا، ۱۹: ۲۰۱۲).

ای خالد! کافی است! کم کم من را هم مثل خودت دیوانه می‌کنی...

خالد یک‌گوشه از ابرویش را بالا برد و چشم‌هایش به سمت قهوه‌خانه ساحلی سفر کرد و صورت‌های بچه‌ها و کودکان که در ساحل طولانی با چرخ‌های ذرت تازه بلال شده خود را سرگرم کرده بودند. همین‌طور یخچال‌های بستنی، میوه، آبیوه و مهم‌تر از اینها ماشین‌های گران‌قیمتی که به آنجا آمده بودند تا اوقات خوشی را در آنجا سپری کنند.

ای حسان! فکرش را بکن! الان یک موشک پرتاب شود... برای یک لحظه، آیا می‌توانی فکرش را متصور شوی؟

حسان در جواب خالد گفت: ای برادرم فکر کردن چه راجع به خیر و چه راجع به شر بر تو حرام است!

خالد گفت: من خیلی منطقی و قریب به واقعیت فکر می‌کنم...

برهم‌زدن توالی زمانی و مکانی و شکستن خط منظم زمانی از جمله ویژگی‌های داستان مدرن است که در این بخش از داستان العاموره عروس اللیل شاهد آن هستیم براساس نظریه سوزان فرگسن که وی دیدگاهش مکمل دیدگاه‌های آیلین بالدشویلر و و چارلز می^۶ است، داستان العاموره عروس اللیل نیز به‌مانند سایر داستان‌های سلوی البنا از ویژگی‌های داستان کوتاه مدرن همچون بیان نمودن شور و هیجان و تجربه درونی، حذف یا تغییر عناصر متعددی از پی‌رنگ‌های سنتی و تکیه بیشتر بر استعاره و مجاز جهت بیان وقایع و توصیف شخصیت‌ها برخوردار است.

یک موشک! پروردگارا! یک موشک چهره بیروت را با خون شست‌وشو داد. این موشک منجر به کشته‌شدن کودکان خواهد شد. ای خالد! این موشک قطعاً منجر به مرگ خانواده‌ات خواهد شد. چه بسا! من، مادرت، خواهرت، همسایه‌ات یا دوستت باشد.

موشک! پروردگارا! بارانی از موشک‌ها! (البنا، ۲۰۱۲: ۲۲).

بیان نمودن احساسات درونی، افکار و ذهنیت شخصیت‌های داستان که در ابتدای داستان العاموره عروس اللیل وجود دارد از جمله ویژگی‌های داستان کوتاه مدرن است که دیدگاه نثری امپرسیونیست‌ها را مطرح می‌دارد در این بخش از داستان العاموره نویسنده داستان از طریق برجسته نمودن عنصر گفت‌وگوی میان شخصیت‌های اصلی یعنی حسان و خالد حوادث جنگ و تلخی و سختی‌ها و به‌شهادت‌رسیدن بزرگ و کوچک، کودک و نوجوان و جوان را به تصویر کشیده است. در داستان العاموره عروس اللیل در نگاه اول شرحی بی‌حساب و کتاب از رویدادهای نامرتب یا پردازش بی‌هدف شخصیت‌هایی جدا از هم را شاهد هستیم، عنصری که غیابش در این داستان‌ها کاملاً محسوس است انسجام روایی است و این بهم ریختگی روایی تلاشی است برای بازتاباندن بی‌نظمی و نابسامانی جهانی که راوی داستان آن را روایت می‌کند و تلاش برای خواندن چنین داستان امپرسیونیستی در واقع تلاش برای یافتن انسجامی است که تداعی‌کننده جستجوی روزمره‌ای است که به طرزی عادت‌گونه برای دستیابی به معنا در زندگی پرمشغله و آشفته‌ای که در جریان جنگ اسرائیل در سرزمین‌های اشغالی وجود دارد شاهد آن هستیم.

مؤلف از عواطف و احساساتش نسبت به نامزد دوستش بنام فاطمه سخن می‌گوید. نزد خود این‌گونه فکر می‌کند آیا خالد نیز می‌تواند چنین احساسی را نسبت به زهره داشته باشد. این امر را خیانت می‌داند. سخنی از پدرش را در عین حال مطرح می‌کند که به او می‌گفت: «درست نیست یک جوان که همه او را به‌عنوان جوانمرد می‌شناسند هزار جور حساب و کتاب برای عواطف دوستش باز کند» من کجا؟ فاطمه کجا؟ زهره و خالد کجا؟ تفاوت‌هایی بسیاری با یکدیگر داریم...

^۶ از نویسندگان داستان‌های امپرسیونیستی است که نظریه‌های خاصی را راجع به داستان کوتاه غنایی دارد، وی نیز به‌مانند آیلین بالدشویلر در تدوین نظریه خود در داستان کوتاه غنایی جایگاه‌چخوف را بسیار مهم و قابل‌توجه می‌داند (پاینده، حسین، داستان کوتاه در ایران (داستان‌های مدرن)، تهران: نشر نیلوفر، ۱۳۹۵، ص ۸۱).

مکانی که من الان در آن هستم چندان عجیب و غریب نیست اما سرشار از ترس و وحشت و اندوه است. خیابان‌ها همان خیابان‌ها و مردم همان مردم هستند.

مؤلف از سرگردانی خود و حیرتش نسبت به مکانی که در آن قرار دارد و مردمی که اطرافش هستند و چهره‌هایی که می‌بیند سخن می‌گوید. اینکه او نمی‌تواند هیچ پیامی را از آن چهره‌ها دریافت کند؟! چرا هیچ‌کس جواب سلام مرا نمی‌دهد؟ حسان به محله صبرا، کودکان صبرا، شهدای صبرا، غم‌ها و زخم‌های صبرا سلام می‌گوید... اما پاسخی نمی‌شنوند... امروز روز اول عید قربان است آیا شماها این موضوع را فراموش کرده‌اید.

نتیجه‌گیری

سلوی البنا در چهار داستان عشاق النجمه، حذاء صاحب السعادة، امرأة خارج الزمن و العامرة عروس اللیل مانند سایر نویسندگان داستان‌های کوتاه مدرن همان مشخصه‌ها و ویژگی‌های داستان‌های مدرن (اعم از غنایی و امپرسیونیستی) را رعایت نموده است، و حوادث و وقایع این داستان‌ها تابعی از ذهن راوی داستان است، شکستن خط متوالی زمانی در این داستان‌ها «امپرسیونی» از تشویش‌ها و ناآرامی‌های روحی راوی را بیان می‌کند. در داستان عشاق النجمه استفاده از نماد و نمادپردازی، استعاره و مجاز از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است و همین‌طور در العامرة عروس اللیل، در مجموعه داستان‌های کوتاه حذاء صاحب السعادة استفاده از زبان طنزگونه و استعاری که سرشار از کنایه و تمثیل است استفاده شده است که این ویژگی براساس نظریه سوزان فرگسن از جمله ممیزات داستان‌های مدرن محسوب می‌شود، در داستان امرأة خارج الزمن براساس دیدگاه آیلین بالدشویلر و سایر نظریه‌پردازان داستان‌های کوتاه مدرن شکستن نظم و خطوط زمانی منظم از جمله ویژگی‌های این داستان محسوب می‌شود. ناگفته نماند که این نویسنده مسلمان توانست در بیان مضامین داستان‌های مذکور باتکیه بر تعالیم اسلامی عمل کند؛ به این صورت که کاربرد طنز و کنایه در آثار وی را می‌توان مصداق همان مقوله تقیه کردن که در دین اسلام توصیه شده است، به شمار آورد و همچنین عفت کلام وی و گزینش الفاظ و عبارات مناسب با مقتضای حال خوانندگان دلیل دیگری بر تأثیرپذیری این نویسنده مسلمان از آموزه‌های دین اسلام است. سبک این چهار اثر از داستان‌نویس مشهور فلسطینی سلوی البنا به شیوه داستان‌نویسان امپرسیونیستی است به گونه‌ای که عنصر پی‌رنگ در این داستان‌ها بسیار مقتصدانه طراحی شده است و در این داستان‌ها هر اپیزودی نقش ضروری در فهم معنای داستان ایفا می‌کند که در غیر این صورت از داستان حذف می‌شود. زبان داستان‌ها موجز است و ساختار نثر آن‌ها به شعر نزدیک است، نویسنده داستان برای اینکه از طولانی شدن داستان بکاهد از هنر ایجاز و صنایع لفظی و بدیعی که زبان شعر تلویحی است استفاده نموده است.

فهرست منابع

کتاب‌ها

- أحمد، عبد الإله. (۱۹۷۷). الأدب القصصی فی العراق. بغداد: منشورات وزارة الإعلام، دارالحرية للطباعة.
- ایرانی، ناصر. (۱۳۸۰). هنر رمان. تهران: نشر آبانگاه.
- البنا، سلوی. (۲۰۱۲). امرأة خارج الزمن، بیروت: بی‌نا.
- (۲۰۱۲). العامورة عروس الليل. بیروت: بی‌نا.
- (۲۰۱۰). حذاء صاحب السعادة. بیروت: بی‌نا.
- (۲۰۱۰). عشاق نجمة. چاپ اول، بیروت: بی‌نا.
- کراولی، آنجلا. (۱۳۹۰). فرهنگ آکسفورد المنتری. تهران: نشر دهکده.
- اسکولز، رابرت. (۱۳۷۷). عناصر داستان. فرزانه طاهری، تهران: نشر مرکز.
- بیجاری، بیژن. (۱۳۶۹). دستور صحنه در عرصه‌های کسالت. تهران: نشر نیلوفر.
- پاینده، حسین. (۱۳۹۵). داستان کوتاه در ایران (داستان‌های مدرن). تهران: نشر نیلوفر.
- ترقی، گلی. (۱۳۸۴). درخت گلایی در جایی دیگر. چاپ چهارم، تهران: نشر نیلوفر.
- حسن الزیات، احمد. (۱۹۹۸). تاریخ الأدب العربی. مصر: دارالنهضة.
- رشدی، رشاد. (۱۹۷۵). فن القصة القصيرة. چاپ دوم، بیروت: دارالعودة.
- نیکنام، لادن. (۱۳۸۶). صندوق بدون کلید. در حفره‌ای در آینه. تهران: نشر ققنوس.
- همینگوی، ارنست. (۱۳۶۸). تپه‌هایی مانند فیل‌های سفید در داستان و نقد داستان. جلد اول، گزیده و ترجمه: احمد گلشیری، اصفهان: نشر سپاهان.